

Лимаренко Валерій Ізорович,

Інститут мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка,
б-р І. Шамо, 18/2, м. Київ, 02154
valeriy80994417959@gmail.com

ORCID iD: 0000-0003-4691-1267

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ

У статті досліджуються структурні компоненти методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю. Проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних вчених та розроблено структурні компоненти методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю.

Ключові слова: структурні компоненти, майбутній керівник вокального ансамблю.

Лимаренко В.И.

**Структурные компоненты методической компетентности
будущего руководителя вокального ансамбля**

В статье исследуются структурные компоненты методической компетентности будущего руководителя вокального ансамбля. Проанализированы труды отечественных и зарубежных ученых и разработаны структурные компоненты методической компетентности будущего руководителя вокального ансамбля.

Ключевые слова: структурные компоненты, будущий руководитель вокального ансамбля.

Lymarenko V. I.

The structural components of the methodological competence of future leader of vocal ensemble

The article investigates the structural components of the methodological competence of the future leader of the vocal ensemble. The works of domestic and foreign scientists are analysed and the structural components of the methodological competence of the future leader of the vocal ensemble are developed. The essence of the concepts of "vocal ensemble", "methodical competence" is revealed, the essence analysis and structure of the vocal ensemble has been carried out. The methodical competence of a modern specialist is a complex multi-component concept. Researchers come to the common opinion that methodological competence is an integrative set of knowledge, skills, and abilities that characterize the personality and mediate the specialist methodical experience, it is knowledge in the didactics field, teaching methods. Vocal training is a complex process, the training of the vocal ensemble future leader is impossible without it. The concept of "ensemble" is polysemantic. In musical performance it means any joint performance of a musical work. Therefore, such combinations as trio, quartet, quintet, and others are called ensembles. The vocal ensemble future leader must know the theoretical material and be acknowledged about the methods of working with the vocal ensemble.

Key words: structural components, future leader of vocal ensemble.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

© Лимаренко В.И., 2020

Постановка проблеми.
Методична компетентність є однією з важливих складових професійної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю. У сучасній педагогічній

літературі дане поняття визначається по-різному: сукупність особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності керівника вокального ансамблю, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності

дає оптимальний результат (О.С. Поліщук) тощо. Аналіз досліджень з даної проблеми дозволяє зробити висновок, що методична компетентність педагога ґрунтується на сукупності психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації та особистісних якостей, необхідних для здійснення якісної навчально-методичної діяльності.

Для визначення структурних компонентів методичної компетентності необхідно відповісти на наступні питання. Яка сутність методичної компетентності? Яким буде результат оволодіння майбутнім керівником вокального ансамблю методичною компетентністю?

Мета статті — розкриття структурних компонентів методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Педагогічна наука має певні досягнення у вивченні проблем компетентнісного підходу. Цю проблему розглядали у своїх працях І. Бех, Л. Берестова, Г. Беліцька, Л. Масол, О. Овчарук, О. Олексюк, І. Родигіна, О. Савченко, Н. Хомський, Л. Хоружа, С. Шишова, О. Щолокова та ін. У той же час зі зміною вимог сучасного суспільства до професійних якостей майбутнього фахівця актуальною є проблема переходу професійної мистецької галузі до нової концепції освіти, яка ґрунтується на компетентнісному підході. Вже проведені дослідження з методики формування виконавської майстерності майбутніх артистів ансамблів (Д. Бабіч) та методики роботи з вокальними та інструментальними ансамблями у вищих педагогічних навчальних закладах (Т. Пляченко) свідчать про певний стан дослідженості цієї проблеми.

Методологія дослідження. Для досягнення мети застосовані наукові методи, які створюють методологічні засади вибраного дослідження, а саме: аналітичні, щодо вивчення наукового фонду, індуктивно-дедуктивні, узагальнення у розкритті сутнісних характеристик досліджуваного педагогічного явища, його закономірностей, функціонування а розвитку.

Виклад основного матеріалу. Галузь керівництва вокальним ансамблем перебуває в стадії становлення: музикознавчих та методичних праць з проблем ансамблевого співу, а особливо естрадного надзвичайно мало. У зв'язку з цим виникає гостра потреба у вивченні процесів становлення й розвитку ансамблевого мистецтва, специфіки вокального виконавства і вокальної педагогіки. Лише за цих умов вивчення вокально-виконавських і професійно-педагогічних особливостей ансамблевого співу буде найповнішим.

З появою аудіо-, відео-, комп'ютерної техніки зміцнюється тенденція вокального мистецтва до театралізації й видовищності. Вокал, пластика, хореографія, слово поєднуються єдиною драматургією й оформлюються світлом, декораціями

і різними технічними ефектами. Стрімке збільшення різних течій, стилів та напрямків на естраді вимагає аналізу, систематизації та узагальнення основних явищ цих процесів, створення професійного підходу до них. В цих умовах актуальним є не тільки розвиток та збереження голосу на естраді, а й розширення його технічних можливостей і художніх якостей. Таким чином, стратегічним напрямком формування вокальної школи має бути розвиток у майбутніх естрадних виконавців професійних навичок.

Сучасне мистецтво потребує від вокаліста володіння різними вокальними манерами, вміння знаходити відповідний стиль у процесі інтерпретації вокального твору. Оволодіння системою вокальних засобів — один із шляхів досягнення виконавського універсалізму. У закладах мистецької освіти з'являються класи естрадного вокалу; у вищих навчальних закладах відкриваються кафедри естрадного співу та музичного мистецтва естради. Тому виникає необхідність у створенні концепції професійної вокальної освіти, основаної на поєднанні академічної школи мистецтв та сучасних досягнень у галузі естрадного співу і вокально-ансамблевого виконавства.

Диригент Г.А. Струве наголошує на тому, що керівнику вокального ансамблю спочатку належить створити творчий колектив (вокальний ансамбль), потім стати настроювачем-педагогом, а вже потім — диригентом [2].

Зазначає поліфункціональність діяльності даної професії й С.І. Олефір. На його думку, суб'єкт праці поєднує в собі функції лідера і організатора, мислителя, музиканта, актора, що грає головну роль, а також звукорежисера, педагога і вихователя» [4].

Управління вокальним ансамблем доцільно трактувати як вид художньо-творчої діяльності людини. Це пов'язано з розумінням музики як частини культури суспільства. Управління вокальним ансамблем є складним явищем в цілісній динамічній системі музичного мистецтва. Потреба надати явищам музичної культури особливу форму, що робить можливим процес їхнього суспільного освоєння, — саме це спровокувало інтерес до вокально-хорового мистецтва, зумовило його художньо-інтерпретаційну сутність і головну специфічну функцію — функцію розкриття музичних образів оригіналу композиторської творчості в даному конкретноісторичному, соціокультурному середовищі.

Становлення керівників вокальних ансамблів, як вказують фахівці в цій галузі, відбувається досить довго [2]. Кожен керівник вокального ансамблю вже в перші репетиції з музичним колективом відкриває для себе безліч проблемних моментів, які необхідно вирішувати вже на репетиції відразу, в момент звучання твору. Професію керівників вокальних ансамблів відрізняють

багатоаспектність і багатофункціональність. У неї імпліцитно включені різні види діяльності.

Керівники вокальних ансамблів керують процесом вокального виконання. Відповідно до структури трудового процесу, запропонованої В.І. Щербиною, ми розглянули структуру трудового процесу керівників вокальних ансамблів: об'єктом праці є люди (співаючі), що характерно для професій типу «людина-людина»; на наш погляд, об'єктом праці також виступає форма художнього відображення дійсності — музичний твір хорового мистецтва. Окремого розгляду заслуговує об'єкт діяльності керівника вокального ансамблю — об'єднана група, тобто вокально-виконавський колектив, об'єднаний і організований творчими цілями і завданнями. Вокальний ансамбль складається з партій, де базисна основа унісон, повна злитість виконання, звукоутворення, інтонації, тембру, динаміки, ритму, дикції. Ансамбль має володіти необхідними технічними та художньо-виразними засобами вокального виконання для передачі думок і почуттів, ідейний зміст яких закладено в виконуваному музичному творі. Дисципліна в ансамблі — необхідна умова діяльності кожного керівника. Важливою умовою, що забезпечує успіх діяльності ансамблю, є повна й абсолютна підпорядкованість співаючих у вокальному ансамблі своєму керівнику. Завдання кожного співака — доповнити своїм голосом силу загального вокального звучання.

Художньо-естетичні потреби й інтереси учасників вокального ансамблю грають важливу роль у формуванні культури самих учасників вокального ансамблю. Керівнику необхідно виявляти художньо-естетичні інтереси і потреби членів вокального колективу для удосконалення спільної роботи з вокальним колективом в аспекті підвищення мотивації до діяльності.

Постійне вдосконалення, розвиток у членів вокального ансамблю музично-естетичного мислення, музичного слуху, пам'яті, почуття ритму, навичок серйозної, осмисленої роботи над твором — це завдання, вирішення яких необхідне керівникові вокального ансамблю в процесі взаємодії з самим вокальним ансамблем, що допоможе досягненню успіху в професійній діяльності. Соціально-психологічна атмосфера у вокальному колективі — це система міжособистісних відносин між керівником вокального ансамблю і співаючими у вокальному ансамблі, суспільний настрій, стиль спільної трудової діяльності та відпочинку в даному колективі. Психологічна атмосфера виникає під впливом спільної діяльності учасників вокального ансамблю та організаційно-управлінських факторів (тобто стилю і методів роботи керівника вокального ансамблю), які є основними детермінантами міжособистісних відносин.

Надзвичайно актуальним психологічним фактором є наявність у вокальному ансамблі

атмосфери прийняття, підтримки, розуміння, задоволеності спілкуванням, наявність сприятливого психологічного клімату. Соціально-психологічна атмосфера означає відносно стійкий духовний і психологічний настрій, вокальну згуртованість і ціннісно-смыслову єдність, як необхідні умови діяльності вокального ансамблю.

Розглянемо структурні компоненти методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю, відображені у працях дослідників.

Так, наприклад, у концепції О. Берещенко акцентується увага на тому, що методична компетентність є структурою з професійних знань та умінь, які проявляються в особистісних якостях педагога (дидактичних, організаційних, аналітичних), та постійному підвищенні його кваліфікаційного рівня [1].

У своїх дослідженнях О. Щолокова [8] дійшла висновку, що структура методичної компетентності включає такі компоненти: когнітивний (фахові знання), операційно-процесуальний (спеціальні мистецькі уміння й навички), аксіологічний (інтер'юризowana система художніх цінностей у взаємодії з професійно значущими якостями особистості).

На думку Н. Солововой [6], у структурі методичної компетентності мають бути ціннісно-мотиваційний, когнітивний, технологічний, рефлексивний, оцінний компоненти. Автором здійснено визначення вагомості кожного з компонентів: 1) показниками ціннісно-мотиваційного компонента методичної компетентності є усвідомлення необхідності методичної діяльності й розвиток методичних здібностей; 2) показниками когнітивного компонента є знання методики викладання спеціальної дисципліни та інноваційних методів і технологій навчання; 3) показниками технологічного компонента визначена здатність застосувати інноваційні методи і технології навчання; 4) показниками рефлексивного компонента є оцінювання даної методики викладання, її коригування та визначення подальших шляхів формування методичної компетентності; 5) показником оцінного компонента служить оцінювання кінцевого результату навчання, рівня якості освіти й методики викладання даної дисципліни.

У дисертаційному дослідженні Л. Теряєвої вказуються наступні компоненти методичної компетентності: пізнавально-когнітивний, емоційно-ціннісний, особистісно-комунікативний та виконавсько-творчий.

Деякі науковці (А. Кузьмінський, Н. Тарасенкова та І. Акуленко) до структури методичної компетентності включають гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний та професійно-особистісний компоненти.

Враховуючи комплексний характер методичної компетентності, визначаємо її структурні компоненти: мотиваційно-регулятивний,

когнітивно-пізнавальний, комунікативно-ігровий, діяльнісно-творчий. Розглянемо їх більш детально.

Мотиваційно-регулятивний. Мотивація виступає стимулом, який формує мету будь-якої діяльності та обирає способи її досягнення. Вокальний ансамбль — це складне систематичне утворення, і для досягнення успішного результату, безперечно, потрібно регулярно мотивувати учасників ансамблю, на перший план виходить психолого-педагогічна робота з колективом під час репетиційного процесу, а також під час підготовки до концертно-конкурсної діяльності. Також до мотиваційно-регулятивного компоненту відноситься ставлення до музики самого керівника вокального ансамблю, його психологічно-емоційний стан. Показники: високий рівень знань з психологічних дисциплін, здатність до врегулювання власного емоційного стану, а також стану учасників колективу, здатність до емоційного виконання вокально-ансамблевих творів.

Когнітивно-пізнавальний. Для кращого розуміння проаналізуємо сутність поняття *пізнання*.

Пізнання — це процес отримання та накопичення суспільством знань про світ та саму людину, який виражається в різних формах. У результаті пізнання ми отримуємо нові знання. Отже, процес руху людської думки від незнання до знання називається пізнанням. В основі пізнання лежить відображення об'єктивної дійсності в свідомості людини в процесі її суспільної, виробничої та наукової діяльності.

Розрізняють такі види пізнання: повсякденне, наукове, філософське, художнє.

Майбутній керівник вокального ансамблю має постійно знаходитись у стані професійної рефлексії задля пошуку нових методів та форм роботи з вокальним ансамблем. Розроблення нових вправ, аналіз наукових доробок є обов'язковою частиною формування майбутнього керівника вокального ансамблю. Показники: обізнаність майбутнього керівника вокального ансамблю у методиках роботи з вокальним ансамблем, здатність до застосування методичних знань, умінь, навичок та їх уміле комбінування.

Комунікативно-ігровий. Комунікація є важливим чинником існування вокального ансамблю, оскільки вокальний ансамбль без спілкування не існує. Комунікація є тим процесом, який і забезпечує утворення вокального ансамблю як системи.

Комунікативний процес — це взаємодія між різними суб'єктами комунікації, під час якої здійснюється обмін інформацією. Він включає динамічну зміну етапів формування, передавання, приймання, розшифрування й використання інформації в обох напрямках при взаємодії комунікантів. Ми живемо у світі комунікації, де більшість свого часу людина витрачає на спілкування.

Розрізняють міжособистісну (спілкування у малих групах) та масову (поширення інформації серед великих груп людей) комунікацію.

Оскільки вокальний ансамбль містить у собі до 15 учасників, то таку комунікацію відносимо до міжособистісної.

Члени вокального ансамблю постійно професійно, а також неформально комунікують як між собою, так і з керівником. Одне із завдань, яке постає перед майбутнім керівником вокального ансамблю, — це знати й постійно контролювати психологічний та емоційний стан учасників колективу. В процесі дискусій під час репетиційного процесу відбувається пошук кращих методів роботи та способів інтерпретації вокального твору. Цей компонент конкретизується в уміннях: визначати потребу, намір та мету співдії; усвідомлено ідентифікувати себе у взаємодії з іншими. Успішна взаємодія та спілкування ґрунтуються на розумінні, прийнятті й подільності мети, мотивів, поглядів, установок іншого, а також чуттєвого аспекту — прихильності, симпатій, що допомагає встановлювати особливі стосунки в колективі. Таке взаєморозуміння надзвичайно важливе і для успішної вокально-ансамблевої діяльності студентів (при визначенні спільної мети, розучування й виконання певного твору, виступі на відповідальному конкурсі тощо). Цікавою новизною для колективу буде навчання у процесі ігор. Для досягнення цієї мети можливе застосування ед'ютейнменту. Показники: уміння комунікувати з колективом, передача необхідних знань, умінь та навичок через гру.

Діяльнісно-творчий компонент передбачає, що колектив у процесі репетиційної діяльності створює нове творче утворення. До таких можна віднести певні виконавські зміни, які виникають у процесі роботи з творами, у тому числі може виникнути навіть власне аранжування (якщо це авторський твір) або власна обробка (якщо це фольклорний твір), що дасть позитивний результат під час концертно-конкурсної діяльності. Показники: успішна концертно-конкурсна діяльність колективу, здатність до пошуку оригінального звучання.

Висновки. Кожний компонент методичної компетентності формується відповідними складовими освітнього процесу. Так, мотиваційно-регулятивний формується у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, когнітивно-пізнавальний формується шляхом оволодіння майбутнім керівником вокального ансамблю педагогічними, методичними, психологічними, фаховими знаннями, а також загальними знаннями з теорії мистецтва, історії культури, сучасної культури, образотворчого мистецтва; інформаційних комп'ютерних технологій тощо; **комунікативно-ігровий компонент** — у процесі розвитку особистісних якостей і комунікативних здібностей майбутнього керівника вокального ансамблю, шляхом спілкування майбутнього керівника вокального ансамблю з колективом; **діяльнісно-творчий** формується у процесі реалізації набутих знань і умінь у практичній діяльності, сприяє розв'язанню творчих завдань

із застосуванням музичних інформаційних технологій, зміцненню практичних навичок і творчому розвитку. Вищевказані компоненти методичної

компетентності відіграють свою індивідуальну роль у формуванні методичної компетентності тільки у цілісній сполуці.

ДЖЕРЕЛА

1. Берещенко О.И. Методическая компетентность в контексте профессиональной подготовки современного педагога. Психология и педагогика инноваций в условиях непрерывного образования: материалы II Междунар. научно-практ. интернет-конференции (Ставрополь, 20 мая - 20 июня 2010). Ставрополь: СГУ, 2010. С. 53-56.
2. Грум-Гржимайло Т.Н. Об искусстве дирижера. М., 1984. 74. М.: ИКЦ «МарТ». 2004. 336 с. (Серия «Педагогическое образование»).
3. Кифенко А.М. Методика формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2019. 23 с.
4. Олефир С.И. Музыкальное мышление и его специфика в дирижерско-хоровой деятельности. На материале вузов педагогики: автореф. дисс. ... канд. пед. н.: 13.00.01. Москва, 1995. 22 с.
5. Онлайн-енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://studies.in.ua> — Назва з екрана.
6. Соловова Н.В. Методическая компетентность преподавателя вуза: монография. Москва: АПК и ППРО, 2010. 300 с.
7. Теряева Л.А. Формування методичної компетентності майбутніх учителів музики на заняттях з хорового диригування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2019. 22 с.
8. Щолокова О.П. Компетентнісна парадигма мистецької освіти. Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: зб. матеріалів ІХ Міжнар. пед. мистецьких читань пам'яті професора О.П. Рудницької / ред. І. Зязюн. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. Вип. 7. С. 53–55.

REFERENCES

1. Bereshchenko, O. I. (2010). *Metodycheskaia kompetentnost v kontekste professionalnoi podgotovki sovremennogo pedagoga* [Methodical Competence in the Context of Professional Training of a Modern Teacher]. *Psikhologiya i pedagogika innovatsii v usloviakh nepreryvnogo obrazovaniia: materialy II Mezhdunar. nauchno-prakt. internet-konferentsii* (Stavropol, 20 maia — 20 iunია 2010), Stavropol: SHU, 53-56 (in Russian).
2. Grum-Grzhymailo, T. N. (1984, 2004). *Ob iskusstve dirizhera* [About the Art of Conductor]. M., 74, M.: IKTs «MarT», 336 (Seriiia «Pedagogicheskoe obrazovanie») (in Russian).
3. Kyfenko, A. M. (2019). *Metodyka formuvannia muzychno-slukhovoї aktyvnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva v navchalnomu khorovomu kolektyvi* [Methods of Formation of Musical-Auditory Activity of Future Teachers of Musical Art in Educational Choir]. *Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia»*, Kyiv, 23 (in Ukrainian).
4. Olefir, S. I. (1995). *Muzikalnoie myshlenie i yego spetsifika v dirizhersko-khorovoї deiatelnosti* [Musical Thinking and Its Specifics in Conducting Choral Activity]. *Na materiale vuzov pedagogiki: avtoref. diss. ... kand. ped. n.: 13.00.01, M., 22* (in Russian).
5. *Onlain-entsyklopediia* [Online Encyclopedia] (in Ukrainian). <http://studies.in.ua>
6. Solovova, N. V. (2010). *Metodycheskaia kompetentnost prepodavatel'ia vuza* [Methodical Competence of University Teacher]. *Monografiiia, Moskva: APK i PPRO, 300* (in Russian).
7. Teriaieva, L. A. (2019). *Formuvannia metodychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky na zaniattiakh z khorovoho dyryhuvannia* [Formation of Methodological Competence of Future Music Teachers in Choral Conducting Classes]. *Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia»*, Kyiv, 22 (in Ukrainian).
8. Shcholokova, O. P. (2011). *Kompetentnisna paradyhma mystetskoї osvity. Pedagogichna maisternist yak systema profesiino-mystetskykh kompetentnostei* [Competence Paradigm of Art Education. Pedagogical Skills as System of Professional and Artistic Competencies]. *Zb. materialiv IX Mizhnar. ped. mystetskykh chytan' pamiaty profesora O. P. Rudnytskoi*, Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 7, 53-55 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 21.10.2020.

Прийнято до друку 23.11.2020.